

stwo przekazuje coraz więcej spraw niedotyczących ogółu obywateli samorządom terytorialnym. Zgodnie z zasadą pomocniczości państwo zajmuje się tylko sprawami i problemami, których nie mogą rozwiązać społeczności lokalne¹.

Aktualnie funkcjonuje w Polsce trójstopniowa struktura administracji samorządowej obejmująca gminy, powiaty i województwa. Na przestrzeni lat struktura administracji samorządowej podlegała wielu przemianom. Niniejszy artykuł stanowi próbę zaprezentowania zmian, które dokonywały się w zakresie administracji samorządowej w Polsce od czasów najdawniejszych aż do czasów współczesnych.

Początki polskiej administracji samorządowej

Historia podziału administracyjnego Polski sięga XIII wieku, gdy rozpoczął się proces scalania kraju po rozbiu dzielnicowym². Początek intensywnego rozwoju władz samorządowych na terenie Polski datuje się natomiast na okres po zakończeniu obrad Sejmu Lubelskiego, czyli na XVI wiek. Pierwotną formą polskich władz lokalnych był szlachecki samorząd ziemski obejmujący sejmik, sąd ziemski oraz własną strukturę urzędniczą. Do kompetencji sejmiku należały wszelkie kwestie związane ze stanem szlacheckim. Obok samorządu ziemskiego w miastach królewskich funkcjonowały samorządy z radami miejskimi, na czele których stał burmistrz. Prawo

z 1791 roku nakazywało utworzenie w miastach zgromadzeń uchwalających, składających się z właścicieli nieruchomości. Zgromadzenia te wybierały miejski magistrat³. Na mocy tego samego prawa powołany został samorząd miejski wyższego szczebla. Kraj podzielony był na dwadzieścia cztery okręgi, zwane wydziałami⁴.

Organem samorządowym na wsiach były gromady, których organami byli, podlegający właścicielowi wsi, wójtowie i przysiężni.

Wraz z rozbiorami i administracyjną likwidacją Polski struktura samorządów została podporządkowana strukturalom funkcjonującym w państwach zaborczych. Na terenach należących do zaboru pruskiego samorząd terytorialny został wprowadzony na poziomie gminy, powiatu i województwa. W zaborze austriackim istniały gminy miejskie i wiejskie oraz powiaty. Najniższy poziom rozwoju administracji samorządowej był natomiast na terenie zaboru rosyjskiego, gdzie funkcjonowała ona tylko na poziomie gminnym.

¹ L. Moryksiewicz, M. Pacholska, *Wiedza o społeczeństwie*, Wydawnictwo Nowa Era, Poznań 2002, s. 147.

² A. Sujka, *Samorząd terytorialny. Realne obywatelstwo*, Oficyna Wydawnictw Promocyjnych Civitas Christiana, Warszawa 1998, s. 19.

³ M. Szczypliński, *Organizacja, zadania i funkcjonowanie samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2004, s. 12-13.

⁴ H. Izdebski, *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Wydawnictwo prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003, s. 50.

Administracja samorządowa po odzyskaniu niepodległości

W momencie odzyskania przez Polskę niepodległości w 1918 roku nowe polskie władze zmuszone zostały do jak najszybszego ujednoczenia przepisów prawa określających strukturę administracji samorządowej na terenie kraju. Początkowo jednak przyjęto zasadę ciągłości obowiązywania prawa, co oznaczało, że sytuacja prawna samorządu terytorialnego w Polsce była zróżnicowana w zależności od tego, w której części kraju funkcjonowała dana jednostka samorządu⁵.

Koncepcja nowego podziału administracyjnego Polski została usystematyzowana dopiero w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 roku (tzw. Konstytucji Marcowej) – Dz.U. 1921 nr 44 poz. 267. Konstytucja ta stwierdzała, że ustrój Polski oparty jest na zasadzie szerokiego samorządu terytorialnego. Znalazły się w niej zapisy mówiące o wprowadzeniu podziału państwa na województwa, powiaty, gminy wiejskie i gminy miejskie. Konstytucja gwarantowała również oddzielenie źródeł dochodu państwa i samorządu. Państwo miało jednak sprawować nadzór nad działalnością samorządu przez wydziały samorządu wyższego szczebla. Konstytucja Marcowa dawała jednostkom samorządowym prawo do łączenia się w związki mające na celu realizację zadań wchodzących w zakres ich obowiązków.

Konstytucja Marcowa wprowadziła zasadę decentralizacji administracji państwowej oraz zasadę zespolenia w jednym urzędzie, pod jednym zwierzchnikiem, organów administracji państwowej w poszczególnych jednostkach terytorialnych⁶.

Wprowadzonych zostało 16 województw. Jednak tylko województwa pomorskie i poznańskie miały status województw samorządowych. Województwo śląskie było regionem autonomicznym, którego sejmik stanowił prawo we wszystkich sprawach dotyczących regionu z wyjątkiem polityki zagranicznej, wojskowej, niektórych kwestii związanych z sądownictwem i wymiarem sprawiedliwości.

Ustawa scaleniowa z 1933 r.

Dalsza reforma samorządu terytorialnego odbyła się na mocy Ustawy z dnia 23 marca 1933 roku o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (tzw. Ustawa scaleniowa) – Dz.U. 1933 nr 35 poz. 294. W rzeczywistości dopiero Ustawa ta dokonała faktycznego ujednoczenia zasad funkcjonowania samorządu terytorialnego. Uregulowano w niej zagadnienia związane z kadencją władz samorządowych ustalając ją na pięć lat. Ustawa wprowadziła także regulacje odnoszące się do prawa wyborczego, ustroju gmin i powiatów oraz kompetencji ich organów. Uregulowała kwestię sprawowania nadzoru przez organy administracji rządowej. Ujednoczyła termino-

⁵ M. Szczypliński, *op. cit.*, s. 15.

⁶ E.J. Nowacka, *Samorząd terytorialny w ustroju państwowym*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003, s. 67.

logię i zasady funkcjonowania jednostek samorządu lokalnego⁷. Ustawa scaleniowa wprowadziła w strukturze każdej jednostki samorządu terytorialnego organy stanowiące i kontrolne oraz organy zarządzające i wykonawcze.

Za organ stanowiący i kontrolny w gminach wiejskich uznana została rada gminna, w gminach miejskich – rada miejska, a w powiatach – rada powiatowa. Organem zarządzającym i wykonawczym w gminach wiejskich był zarząd gminny, w gminach miejskich – zarząd miejski, a w powiatach – wydział powiatowy.

Radą gminy wiejskiej kierował wójt a radą gminy miejskiej burmistrz lub prezydent miasta. Członkami rady gminnej byli: wójt, podwójci, ławnicy oraz radni. Zarząd gminny składał się z wójta, podwójciego oraz dwóch lub trzech ławników. Zarząd miejski składał się natomiast z burmistrza i wiceburmistrza, bądź prezydenta miasta i jednego lub większej liczby wiceprezydentów oraz z ławników.

Członkami rady powiatowej byli radni i członkowie wydziału powiatowego. Na czele powiatu stał starosta.

Konstytucja Kwietniowa z 1935 roku

Kolejnym etapem w kształtowaniu samorządu terytorialnego w Polsce była Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 roku. (tzw. Konstytucja Kwietniowa) – Dz.U. 1935 nr 30 poz. 227. Zgodnie z wprowadzoną przez nią literą prawa samorząd powoływany był do urzeczywistniania zadań administracji państwowej w zakresie potrzeb miejscowych⁸. Administracja rządowa i samorządowa uznane zostały za jednorodne elementy administracji państwowej, co stanowiło zarzucenie idei dwuczłonowości w administracji publicznej. Konstytucja Kwietniowa utrzymała wprowadzone wcześniej prawo do łączenia się samorządów w związki. Samorządy mogły także wydawać przepisy, które wymagały jednak akceptacji władz nadzorczych.

Nadzór nad działalnością samorządu był sprawowany przez rząd reprezentowany w osobie wojewody lub przez organy samorządu wyższego stopnia.

Ogólnie postanowienia Konstytucji Kwietniowej odnośnie administracji samorządowej ująć można w kilku punktach:

- samorządy terytorialne zostały zaliczone do administracji państwowej;
- samorządy otrzymały upoważnienie do tworzenia prawa miejscowego;
- nadzór nad jednostkami samorządu terytorialnego został powierzony jednostkom wyższego rzędu i centralnej administracji rządowej.

⁷ J. Wojnicki, *Samorząd lokalny w Polsce i w Europie*, Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora, Pułtusk 2008, s. 38-39.

⁸ *Ibid.*, s. 41.

II Wojna Światowa i okres powojenny

Wybuch II wojny światowej i okupacja terenu Polski przez Rzeszę Niemiecką i Związek Radziecki spowodowały wprowadzenie na okupowanych terenach podziału administracyjnego obowiązującego w państwach je okupujących.

Po zakończeniu wojny, na ziemiach wyzwolonych spod niemieckiej okupacji, Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego reaktywował samorząd terytorialny. PKWN w tzw. Manifeście Lipcowym odrzucił Konstytucję Kwietniową uznając za obowiązującą Konstytucję Marcową. Manifest informował, że Polski Komitet Wyzwolenia Narodowego sprawuje władzę poprzez wojewódzkie, powiatowe, miejskie i gminne rady narodowe oraz przez upoważnionych swych przedstawicieli. Nakazywał również, aby tam, gdzie rady narodowe nie istnieją, zostały natychmiast powołane do życia. W ich skład mieli być włączeni niezależnie od poglądów politycznych, cieszący się zaufaniem Polacy. PKWN nakazywał równocześnie natychmiastowe rozwiązanie organów administracji okupantów.

Na mocy Dekretu Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I i II instancji (Dz.U. 1944 nr 2 poz. 8) przywrócono wojewodów i starostów.

Ustawa z dnia 11 września 1944 r. o organizacji i zakresie działania rad narodowych (Dz.U. 1944 nr 5 poz. 22) określiła wszystkie kwestie związane z funkcjonowaniem rad narodowych. Na mocy Ustawy rady narodowe były tymczasowymi organami ustawodawczymi i samorządowymi na oswobodzonych terenach Polski. Zgodnie z art. 2 rady przyjmowały następującą strukturę hierarchiczną:

- Krajowa Rada Narodowa;
- wojewódzkie rady narodowe;
- powiatowe rady narodowe;
- miejskie rady narodowe;
- gminne rady narodowe.

W tworzeniu rad narodowych brały udział wszystkie organizacje i zrzeszenia demokratyczno-niepodległościowe, które zgłosiły swoją działalność właściwym organom PKWN. Rady narodowe były tworzone przez system delegowania przedstawicieli z organizacji społeczno-politycznych działających legalnie na terenie Polski. Delegatami mogły być osoby, które brały czynny udział w walce zbrojnej z okupantem, cywilnej akcji samoobrony i oporu lub akcji odbudowy państwowości polskiej w zakresie politycznym, społecznym, gospodarczym, kulturalnym. Delegatami do rad narodowych nie mogły być natomiast osoby, na których ciążył zarzut kolaboracji na rzecz hitlerowskiego okupanta.

Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 listopada 1944 r. o organizacji i zakresie działania samorządu terytorialnego (Dz.U. 1944 nr 14 poz. 74) zdefiniował zakres działania samorządu terytorialnego oraz określił zasady funkcjonowania organów wykonawczych samorządu wojewódzkiego, powiatowego, miejskiego i gminnego. Do zakresu

działań samorządu terytorialnego należały sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym. Organem wykonawczym wojewódzkiej rady narodowej był wydział wojewódzki. Organem wykonawczym powiatowej rady narodowej był wydział powiatowy. Organem wykonawczym miejskiej rady narodowej był zarząd miejski, natomiast gminnej rady narodowej zarząd gminny.

W 1950 roku na terenie Polski ustanowiony został podział administracyjny wzorowany na rozwiązaniach radzieckich. Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. 1950 nr 14 poz. 130) wprowadziła jednolitość funkcjonalną i strukturalną w funkcjonowaniu samorządów terytorialnych, polegającą na włączeniu wielu elementów rządowej administracji terenowej do rad narodowych poszczególnych szczebli. W efekcie takiego działania rady narodowe stały się terenowymi organami jednolitej władzy państwowej. Zwierzchni nadzór nad radami narodowymi sprawowała Rada Państwa. Na mocy Ustawy samorząd lokalny został w Polsce formalnie zniesiony. Zlikwidowano także stanowiska wojewodów, starostów, wójtów, burmistrzów, prezydentów miast oraz urzędy wojewódzkie i starostwa.

Od 1950 roku terytorium Polski było podzielone na 17 województw.

W 1956 roku zaczęły pojawiać się poglądy o możliwości uznania rad narodowych za organy samorządu lokalnego. Stwierdzono jednakże, że mechanizm przekształcania pozycji rad narodowych w kierunku samorządowym napotka na swej drodze znaczne trudności wynikające z koncepcji ustrojowej rad⁹.

Kolejną istotną reformą administracyjną była przeprowadzona w 1954 roku likwidacja gmin. W ich miejsce powołane zostały gromady. Reforma ta miała na celu zbliżenie organów władzy i urzędów administracji terenowej do obywateli. Bardzo szybko jednak okazało się, że wiele gromad nie jest w stanie prawidłowo funkcjonować w związku z czym koniecznym stało się rozpoczęcie procesu ich łączenia.

Reforma administracji samorządowej w latach 1972-1975

Dopiero w wyniku reform z lat 1972-1975 rady narodowe zostały uznane za „podstawowe organy samorządu społecznego¹⁰”. Pierwszym etapem reformy była zmiana podziału administracyjnego na terenach wiejskich polegająca na zastąpieniu gromad gminami. Uznano, że gminy jako jednostki większe od gromad będą mogły łatwiej zaspokajać potrzeby gospodarcze i społeczno-kulturalne swoich mieszkańców. Przy określaniu granic nowo tworzonych gmin starano się określać je w taki sposób, aby tworzyły całości społeczno-ekonomiczne w postaci mikroregionów¹¹. W rezultacie w miejsce 4313 gromad utworzono 2365 gmin¹².

⁹ E.J. Nowacka, *op. cit.*, s. 24.

¹⁰ J. Wojnicki, *op. cit.*, s. 45.

¹¹ E.J. Nowacka, *op. cit.*, s. 29.

¹² *Ibid.*

Drugim etapem reformy było rozszerzenie zasad strukturalno-funkcjonalnych obowiązujących w gminach na pozostałe szczeble administracji samorządowej.

Ostatni etap reformy dokonał się w 1975 roku. Na mocy uchwały XVII Plenum KC PZPR i Ustawy z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz.U. 1975 nr 16 poz. 91) zlikwidowane zostały powiaty i dokonano reorganizacji województw. W miejsce dotychczas funkcjonujących 17 województw utworzono 49 województw. Działanie takie było motywowane przez władze chęcią pogodzenia decentralizacji z wiodącą rolą centrum w sprawach zasadniczych, lepszym wykorzystaniem techniki w pracach biurowych, uczynieniem z nowych, mniejszych województw swego rodzaju regionów oraz bardziej równomiernego rozwoju kraju¹³. Od 1975 roku w Polsce obowiązywał jedynie dwustopniowy podział administracyjny obejmujący gminy i województwa.

Ustawa o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego z 1983 roku

Ustawa z dnia 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego (Dz.U. 1983 nr 41 poz. 185) uznała rady za terenowy organ władzy państwowej, podstawowy organ samorządu społecznego i organ samorządu terytorialnego. W ustawie tej znalazło się potwierdzenie dwustopniowego podziału terytorialnego. Jednostkami stopnia podstawowego były gminy, miasta, a w miastach podzielonych na dzielnice – dzielnice miast. Jednostkami podziału terytorialnego drugiego stopnia były województwa.

Ustawa podawała również dokładne definicje jednostek poszczególnych szczebli samorządu terytorialnego:

- gmina – to teren wiejski posiadający odpowiedni potencjał gospodarczy i łączącą go sieć układów komunikacyjnych, utrwalone więzi o charakterze społecznym i gospodarczym oraz warunki zapewniające zaspokojenie podstawowych potrzeb mieszkańców;
- miasto – to teren zurbanizowany o przewadze ludności nierolniczej, posiadający wykształconą infrastrukturę w sferze urządzeń komunalnych;
- dzielnica – wyodrębniona część miasta, mogła być utworzona w mieście liczącym ponad 300 tysięcy mieszkańców;
- województwo – zespół miast i gmin powiązanych ze sobą więzią społeczną i gospodarczą.

Okres po 1989 r.

Zmiany ustrojowe, które dokonały się w Polsce po 1989 roku, zaowocowały zmianami w organizacji samorządu terytorialnego. Na mocy Ustawy

---

¹³ J. Wojnicki, *op. cit.*, s. 47.

z 8 marca 1990 roku o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95) wprowadzono samorząd lokalny wzorowany na rozwiązaniach wypracowanych w państwach Europy Zachodniej. System zarządzania lokalnego został oparty na dualizmie administracji samorządowej oraz rządowej. Zlikwidowane zostały rady narodowe a na ich miejsce wprowadzono samorządowe gminy z samodzielnym budżetem, osobowością prawną, mieniem komunalnym i wyraźnie wyodrębnionymi kompetencjami. Zlikwidowano także wojewódzkie rady narodowe i komitety partyjne wszystkich szczebli. Zastąpienie systemu rad narodowych samorządem lokalnym spowodowało przełamanie pięciu monopolii¹⁴:

- monopolu partyjnego – został odrzucony system monopartyjny;
- monopolu jednolitej władzy państwowej – obok administracji rządowej pojawiła się administracja samorządowa;
- monopolu własności państwowej – wprowadzona została własność komunalna należąca do samorządu;
- monopolu finansowego – utworzono budżety jednostek samorządu terytorialnego;
- monopolu administracji państwowej – jednostki samorządu terytorialnego powołały własne aparaty administracyjne.

Administracja samorządowa obecnie

W czerwcu 1998 roku Sejm RP uchwalił Ustawy o samorządzie powiatowym i samorządzie wojewódzkim. Z dniem 1 stycznia 1999 r. wprowadzony został trójstopniowy podział terytorialny państwa. Jednostkami trójstopniowego podziału terytorialnego państwa zostały uznane: gminy, powiaty i województwa. Powiat jako drugi szczebel samorządu terytorialnego został przywrócony po 23 latach. Zdecydowano również o utworzeniu 16 województw będących jednostkami samorządowo-rządowymi. Na czele województwa samorządowego stanął zarząd województwa i sejmik województwa. Na czele województwa rządowego natomiast stanął powoływany przez premiera wojewoda. Utworzone zostały województwa: dolnośląskie, kujawsko-pomorskie, lubelskie, lubuskie, łódzkie, małopolskie, mazowieckie, opolskie, podkarpackie, podlaskie, pomorskie, śląskie, świętokrzyskie, warmińsko-mazurskie, wielkopolskie, zachodniopomorskie.

Podstawę prawną swojego istnienia polska administracja samorządowa znajduje w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483) oraz we właściwych ustawach.

Zawarta w preambule do Konstytucji zasada pomocniczości państwa wprowadza postulat tworzenia takiego ustroju, w którym rola państwa w zaspokajaniu potrzeb indywidualnych i społecznych sprowadzała się do niezbędnego minimum. Inną zawartą w Konstytucji zasadą jest zasada decentralizacji władzy publicznej. Jest ona wzmocniona przez zasadę przysługiwania samorządowi istotnej części zadań publicznych. Uszczegó-

---

¹⁴ Ibid., s. 56.

łowanie tej zasady zawiera art. 163, który wprowadza zasadę domniemania kompetencji samorządu, jeżeli ustawy szczegółowe nie wprowadzają innych ustaleń.

Zgodnie z Konstytucją podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest gmina, która wykonuje wszystkie zadania samorządu terytorialnego nie zastrzeżone dla innych jednostek samorządu terytorialnego. Wszystkie jednostki samorządu terytorialnego posiadają osobowość prawną a ich samodzielność podlega ochronie sądowej. Zadania publiczne służące zaspokajaniu potrzeb wspólnoty samorządowej są wykonywane przez jednostkę samorządu terytorialnego jako zadania własne. W uzasadnionych przypadkach, ustawowo może zostać zlecone jednostkom samorządu terytorialnego wykonywanie innych zadań publicznych.

Jednostki samorządu terytorialnego mają zapewniony udział w dochodach publicznych odpowiednio do przypadających im zadań. Dochodami jednostek samorządu terytorialnego są ich dochody własne oraz subwencje ogólne i dotacje celowe z budżetu państwa. Jednostki samorządu terytorialnego wykonują swoje zadania za pośrednictwem organów stanowiących i wykonawczych. Jednostki te mają prawo do zrzeszania się, przystępowania do międzynarodowych zrzeszeń społeczności lokalnych i regionalnych oraz współpracy ze społecznościami lokalnymi i regionalnymi innych państw.

Zgodnie z art. 3 Konstytucji RP Rzeczpospolita Polska jest państwem jednolitym. Nie istnieje zatem możliwość wprowadzania na terytorium Polski jakichkolwiek autonomii lub nadawania uprawnień ustawodawczych podmiotom innym niż Parlament RP, ponieważ stanowiłoby to naruszenie jednolitości państwa.

Działalność samorządu terytorialnego podlega nadzorowi z punktu widzenia jej legalności. Organami nadzoru nad działalnością jednostek samorządu terytorialnego są Prezes Rady Ministrów i wojewodowie, a w zakresie spraw finansowych regionalne izby obrachunkowe. Jednostki samorządu terytorialnego nie podlegają natomiast sobie nawzajem.

Podstawy prawne działania administracji samorządowej na poszczególnych szczeblach opisują ustawy:

- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95);
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578);
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 576);
- Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. 1998 nr 96 poz. 603).

Podsumowanie

Struktura polskiej administracji samorządowej zmieniała się na przestrzeni lat. W kolejnych latach zmieniał się zakres uprawnień przysługują-

cych poszczególnym jednostkom samorządu terytorialnego. Zmieniała się liczba województw, powiatów, gmin. Poszczególne szczeble były likwidowane a następnie ponownie przywracane.

Obecnie obowiązuje w Polsce trójstopniowy podział terytorialny państwa, którego jednostkami podziału terytorialnego są: gminy, powiaty i województwa. Słuchając doniesień medialnych można przypuszczać jednak, że proces reform administracji samorządowej w Polsce nie został jeszcze ukończony. Coraz częściej słychać na przykład postulaty utworzenia województwa środkowopomorskiego, czy też łączenia lub nawet likwidacji poszczególnych gmin i powiatów. Niektóre środowiska kwestionują również liczebność rad gmin, powiatów i sejmików wojewódzkich oraz zakres kompetencji przypisanych poszczególnym szczeblom administracji samorządowej. W niedalekiej przyszłości na mapie podziału administracyjnego naszego kraju mogą nastąpić więc dalsze znaczące zmiany.

Bibliografia

- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I-ej i II-ej instancji (Dz.U. 1944 nr 2 poz. 8).
- Dekret Polskiego Komitetu Wyzwolenia Narodowego z dnia 23 listopada 1944 r. o organizacji i zakresie działania samorządu terytorialnego (Dz.U. 1944 nr 14 poz. 74).
- Izdebski H., *Samorząd terytorialny. Podstawy ustroju i działalności*, Wydawnictwo prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 17 marca 1921 roku (Dz.U. 1921 nr 44 poz. 267).
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78 poz. 483).
- Moryksiewicz L., Pacholska M., *Wiedza o społeczeństwie*, Wydawnictwo Nowa Era, Poznań 2002.
- Nowacka E.J., *Samorząd terytorialny w ustroju państwowym*, Wydawnictwo Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2003.
- Sujka A., *Samorząd terytorialny. Realne obywatelstwo*, Oficyna Wydawnictw Promocyjnych Civitas Christiana, Warszawa 1998.
- Szczypliński M., *Organizacja, zadania i funkcjonowanie samorządu terytorialnego*, Wydawnictwo Dom Organizatora, Toruń 2004.
- Ustawa Konstytucyjna z dnia 23 kwietnia 1935 roku (Dz.U. 1935 nr 30 poz. 227).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 578).
- Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie województwa (Dz.U. 1998 nr 91 poz. 576).
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95).

- Ustawa z dnia 11 września 1944 r. o organizacji i zakresie działania rad narodowych (Dz.U. 1944 nr 5 poz. 22).
- Ustawa z dnia 20 marca 1950 r. o terenowych organach jednolitej władzy państwowej (Dz.U. 1950 nr 14 poz. 130).
- Ustawa z dnia 20 lipca 1983 r. o systemie rad narodowych i samorządu terytorialnego (Dz.U. 1983 nr 41 poz. 185).
- Ustawy z dnia 23 marca 1933 roku o częściowej zmianie ustroju samorządu terytorialnego (Dz.U. 1933 nr 35 poz. 294).
- Ustawa z dnia 24 lipca 1998 r. o wprowadzeniu zasadniczego trójstopniowego podziału terytorialnego państwa (Dz.U. 1998 nr 96 poz. 603).
- Ustawa z dnia 28 maja 1975 r. o dwustopniowym podziale administracyjnym Państwa oraz o zmianie ustawy o radach narodowych (Dz.U. 1975 nr 16 poz. 91).
- Wojnicki J., *Samorząd lokalny w Polsce i w Europie*, Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieyszтора, Pułtusk 2008.